

Waldemar Pierożek

"Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii" a duszpasterstwo młodzieży

Seminare. Poszukiwania naukowe 20, 181-194

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WALDEMAR PIEROŻEK SDB

DYREKTORIUM O POBOŻNOŚCI LUDOWEJ I LITURGII A DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY

WPROWADZENIE

Sobór Watykański II z całą mocą podkreślił centralne miejsce liturgii w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina¹. Jednocześnie istnieje w Kościele wiele różnych praktyk pobożności, których nie można lekceważyć i które w wydatny sposób przyczyniają się do wzrostu wiary oraz lepszego wyrażania tej wiary poprzez modlitwę². Dokument Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów³ określa zasady i normy dotyczące pobożności ludowej i praktyk pobożnych. Podkreśla wyższość celebracji liturgicznej, ale stara się jednocześnie dostrzec i uporządkować bogactwo innych form indywidualnego i wspólnotowego spotkania z Bogiem. Formy te są prawdziwą modlitwą chrześcijańską, jeżeli zachowując swoją odrębność, zgadzają się z liturgią, z niej wypływają i do niej prowadzą⁴.

Niniejszy artykuł spróbuje odpowiedzieć na pytanie, czy pobożność ludową można w jakikolwiek sposób odnieść do duszpasterstwa młodzieży? Na początku przedstawię ogólną sytuację współczesnej młodzieży oraz postaram się przybliżyć nieco jej postawę religijną. W tym kontekście umieszczone zostanie duszpasterstwo młodzieży jako staranie całego Kościoła o lepsze przeżywanie przez młodego człowieka swojej własnej wiary, o pomoc w nieustannym odkrywaniu w sobie skarbu bycia człowiekiem i chrześcijaninem.

¹ KL, nr 7; KKK, nr 1076.

² Por KL, nr 12–13; EN, nr 48.

³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, (dalej – DPLiL), Poznań 2003. Autor niniejszego artykułu posługiwał się włoską wersją dokumentu: Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, *Direttorio su pietà popolare e liturgia*, Città del Vaticano 2002.

⁴ Por KL, nr 12–13; DPLiL, nr 13.

W ostatniej części postaram się wskazać te wartości i przejawy pobożności ludowej, które można rozwijać i pielęgnować u młodzieży i na które szczególnie trzeba zwrócić uwagę dając jej propozycje duszpasterskie.

MŁODZIEŻ – JAKA JEST, CZEGO PRAGNIE?

Sytuacja współczesnej młodzieży jest powiązana ściśle ze zmianami zachodzącymi w społeczności światowej. Kościół powołany jest do życia w tym świecie, do ukazywania jego piękna i dobra, jako stworzonego przez Boga, lecz również do wskazywania tych kierunków jego rozwoju, które mogą zagrozić integralności ludzkiej osobowości⁵.

1. Starcie się dwóch kultur: tradycyjnej i techniczno-universalskiej

Kultury narodowe i lokalne spotykają na swojej drodze wezwanie do utworzenia jednej kultury ogólnoswiatowej, uniwersalnej. Internet tworzy ze świata „globalną wioskę”, gdzie każdy mieszkaniec wie wszystko o wszystkim i o wszystkich. O wiele trudniej zachęcić młodego człowieka do uczestnictwa w święcie parafialnym niż do wizyty w McDonaldzie; graniczy często z cudem obecność młodej dziewczyny na zajęciach Koła Gospodyń Wiejskich, bez żadnych oporów zaś przyjdzie na eliminacje związane z kolejną edycją Big Brothera czy Idola.

2. Konsumpcjonizm

Mieć, a potem być. Znaczysz coś tylko wtedy, gdy twoje ubrania są modne i markowe. Często celem młodego człowieka jest zasmakować tego wszystkiego, co można mieć za pieniądze – nawet śmierci⁶ (np. zakłady związane ze zwariowanymi wyścigami samochodowymi po ulicach miast). Wnętrze człowieka już nie odgrywa tak ważnej roli – można je „ulepszyć” dobrymi ciuchami czy szybszym samochodem. Jak nie posiadasz, nie istniejesz⁷.

⁵ Por. M. Pollo, *Educazione come animazione. Voci per un dizionario*, Torino 1992, s. 111–15. Zob. również R. Tonelli, *Itinerari per l'educazione dei giovani alla fede*, Torino 1989.

⁶ Zob. *I giovani tra cultura della vita e cultura della morte*, C. Semeraro (red.), Roma 1999.

⁷ „Współczesne społeczeństwo funkcjonuje na zasadzie »więcej mieć«, stąd też coraz bardziej upowszechnia się przekonanie, że z pieniądzem można osiągnąć wszystko”, H. Łuczak, *Posługa duszpasterska wśród młodzieży polskiej*, Wrocław 1994, s. 19.

3. Utrata liniowości przemijającego czasu – istnieje tylko teraźniejszość

Czas traci swoją wartość linearną i postępującą, historia zbawienia przestaje być „historią”. Kiedyś trzeba było pamiętać i uczyć się od przeszłości, aby poprzez pracowitą teraźniejszość budować spokojną przyszłość. Obecnie wydaje się, że liczy się tylko teraźniejszość: nie warto zajmować się błędami przeszłości, a przyszłość jakoś się ułoży. Trzeba żyć chwilą, momentem. Sens życia polega na wszechobecnej przyjemności, na tworzeniu sytuacji, w których mogę się zabawić, użyć życia. Perspektywa życia ziemskiego jako przygotowania do życia „przyszłego”, zaczyna tracić na znaczeniu⁸.

4. Osamotnienie

Być samotnym w dzisiejszym świecie wydaje się paradoksem, jednak staje się rzeczywistością. Zamykanie się we własnym, „prywatnym” świecie jest udziałem coraz większej liczby młodych ludzi. „Chatowanie” w Internecie zbliża, ale zbliża ludzi samotnych. Rodzina traci wartość jako miejsce „wspólnego przebywania”.

5. Szukanie prywatności i odrzucanie wartości społecznych

Poczucie samotności zmusza do zajmowania się tylko swoimi sprawami. JA jestem najważniejszy. Słuszny i potrzebny instynkt samozachowawczy (życie biologiczne) zaczyna odgrywać ważną rolę również w życiu społecznym. Ucieka się w prywatność, która jest traktowana jako ratunek przed „śmiercią w świecie”. Stąd już tylko krok do egoizmu. Społeczeństwo, świat, niszczą mnie, moją prywatność, decydują za mnie. Odpowiedzią jest sprzeciw, bunt (często słuszny), które jednak potrafią łatwo przerodzić się w przemoc i agresję (zawsze niesłuszne).

6. „Język młodzieżowy” – oddala, zamiast przybliżyć

Język jest darem Boga, abyśmy mogli łamać bariery niezrozumienia (choćby kiedyś mogło być jeszcze łatwiej – wieża Babel). Służy (albo powinien służyć) do bycia razem, do czucia się „jedną rodziną”. Wystarczy przypomnieć sobie wartość języka narodowego, pomagającego przetrwać czas obcej dominacji politycznej (w Polsce – zabory) lub przywiązanie do dialektów, będących znakiem jedności danego regionu. Tymczasem młodzi ludzie nie tylko już nie chcą mówić w dialekcie, ale tworzą swój własny język, rozumiały tylko dla nich (z pewnym rozrzuwieniem można by wspomnieć o nieporozumieniach między mamą a synem, głównym bohaterem serialu *Wojna domowa*. A były to lata sześćdziesiąte

⁸ Por. K. Pawlina, *Polska młodzież przełomu wieków*, Warszawa 1998, s. 26.

XX w.!). Jest to „żargon młodzieżowy”, szyfr, który pozwala czuć się bezpiecznie we własnym środowisku, który przyczynia się do wzrostu różnic i niezrozumienia między pokoleniami.

Wszystkie te objawy rzeczywistości młodzieżowej mogą napawać pesymizmem. Wydaje się, że wszelkie wysiłki duszpasterskie skazane są na niepowodzenie. Pustka, mur, samotność, brak wartości, zobojętnienie, ateizm – robią wrażenie wręcz katastrofalne. Zjawiska te są bardziej widoczne w krajach dobrobytu, lecz pukają zawzięcie do naszych polskich drzwi...

Młodzież XXI w. jest bardzo różna od tej sprzed 10 czy 15 lat. Pragnienie życia dostatniego, dobrej pracy, kariery zawodowej i powodzenia w życiu osobistym stają się celami często przesłaniającymi inne wartości, w tym również te nadprzyrodzone. Chęć bycia kimś, pragnienie zmieniania świata (często na własną rękę) współlistnieją z rozpaczliwym pytaniem o sens istnienia i o wartości nadrzędne⁹. Mamy do czynienia z pewnym paradoksem: z jednej strony jakże częste odrzucania Boga (poprzez negacje niektórych prawd wiary lub niską akceptację zachowań moralnych proponowanych przez Kościół), z drugiej strony zaś ogromna dyspozycyjność i otwartość na „sacrum”, często niesprecyzowane i mało konkretne (i ten właśnie moment najczęściej wykorzystują sekty).

Zapytajmy więc, czy współczesna młodzież otwarta jest na wartości, jakie niesie wiara?

MŁODZIEŻ: W CO WIERZY I W JAKI SPOSÓB?

Obecne zachowania młodzieży wobec wartości chrześcijańskich i wobec wiary cechują coraz bardziej postępujące – subiektywizm i rozdrobnienie¹⁰. Życie wiary zostaje podporządkowane indywidualnym potrzebom młodego człowieka. Religia i wiara w Boga stają się prywatnymi instrumentami w rozwiązywaniu własnych problemów życiowych. Religia staje się towarem konsumpcyjnym, dostępnym na wyciągnięcie ręki, staje się swoistą „apteką”, w której można kupić „lekarstwa” bez recepty, ale do której lepiej często nie zaglądać.

Tendencja do selektywnego traktowania prawd wiary przejawia się wybieraniem tych wartości, które w danej chwili lub dla danej osoby wydają się najwygodniejsze i najbardziej przydatne. Daje się też odczuć tendencje odrzucania wszelkich nakazów religijnych wypływających z zewnątrz lub z góry. Religijność młodzieżowa nie wypływa z dziedzictwa „objawionego”, lecz staje się coraz bardziej wytworem w stylu „zrób to sam”. W byciu przewodnikiem duchowym młodego czło-

⁹ Zob. *I giovani tra indifferenza e nuova religiosità. Situazione e orientamenti*, C. Semeraro (red.), Torino 1995.

¹⁰ Zob. H. Łuczak, dz.cyt., s. 22–25.

wieka autorytet magisterium Kościoła ulega ograniczeniu na rzecz przewodnika charyzmatycznego, będącego blisko konkretnych spraw, konkretnych osób.

Tak więc w trudnej sytuacji trudnej wiary młodzieży może tkwić szansa. Osobiste i indywidualne traktowanie spraw religii i wiary może stać się szansą na ponowne, twórcze odkrycie osoby Jezusa Chrystusa jako protagonisty własnego życia. Pustkę powstałą w sercu i umyśle młodego człowieka KTOŚ lub COŚ może wypełnić. Uwaga, może to być sekta, gang, mafia... ale również, czemu nie, głos Chrystusa. Głos Chrystusa przemawiający ustami Kościoła, ustami propozycji duszpasterskiej, ustami liturgii, ale również ustami tradycji związanych z pobożnością i z religijnością ludową.

Młody człowiek jest więc podatny na propozycje zarówno te dobre, i te złe. Jest dyspozycyjny. Trzeba tylko mieć dla niego czas i trzeba być kompetentnym. Trzeba również znać jego wnętrze, jego środowisko, jego poziom zaangażowania religijnego, jego podatność na oddziaływanie duszpasterskie. Zadania te stoją przed duszpasterstwem młodzieży.

DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY

Duszpasterstwo jest działaniem całej wspólnoty Kościoła, mającym na celu urzeczywistnianie obecności Chrystusa Zbawiciela we wspólnocie ludzkiej żyjącej w określonym miejscu i czasie¹¹. Duszpasterstwo młodzieży możemy określić jako całość wyspecjalizowanych i zróżnicowanych działań podejmowanych przez wspólnotę Kościoła i mających na celu, uwzględniając jej konkretne uwarunkowania życiowe, urzeczywistnić względem niej zbawczy zamiar Boga realizowany w osobie Jezusa Chrystusa¹².

Dwa są więc punkty odniesienia każdego oddziaływania duszpasterskiego:

- a) Jezus Chrystus obecny i żywy w Kościele,
- b) konkretna wspólnota ludzka żyjąca w określonej rzeczywistości kulturalnej i społecznej¹³.

Dla duszpasterstwa młodzieży tą grupą uprzywilejowaną (i jedyną) jest młodzież¹⁴. Duszpasterstwo młodzieży włącza się w działalność duszpasterską całego Kościoła poprzez specyficzne oddziaływanie (zgodne z właściwym i ciągłym odczytywaniem „znaków czasu”) na ściśle określoną część Kościoła, jaką jest młodzież. Młodzież bowiem stanowi „silne i wielkie wyzwanie dla przyszłości

¹¹ GS, nr 40–45.

¹² Por. M. Midali, R. Tonelli, *Dizionario di Pastorale giovanile*, Torino 1992, s. 736–737. Zob. również R. Tonelli, *Pastorale giovanile*, Roma 1987.

¹³ Por. Dykasterium Salezjańskiego Duszpasterstwa Młodzieżowego, *Salezjańskie duszpasterstwo młodzieżowe. Podstawowe punkty odniesienia*, Kraków 1999, s. 17–23.

¹⁴ Tamże, s. 17.

Kościola”¹⁵. Młodzież jest nadzieją Kościoła, dlatego Kościół nieustannie „odczytuje w niej swoją dalszą drogę ku przyszłości”¹⁶. Oddziaływanie duszpasterskie spotyka młodego człowieka, który jest w trakcie kształtowania struktur swojej osobowości. Kościół powinien wspierać (i wspiera) młodych w dążeniu do osiągnięcia dojrzałości ludzkiej, obywatelskiej i chrześcijańskiej. Chodzi więc o doprowadzenie do integracji wiary i życia, aby wiara stała się źródłem i motywacją wszelkich podejmowanych decyzji¹⁷.

Wychowanie i jednocześnie ewangelizacja młodego człowieka należy więc do zadań priorytetowych Kościoła. Jest to jednocześnie zadanie bardzo trudne i odpowiedzialne i nie powinno być traktowane jako doraźna taktyka. Dlatego bardzo ważna jest rola programowania duszpasterskiego, opierającego się na solidnych podstawach analizy zastanej sytuacji.

Kościół realizuje to zadanie w zmieniających się nieustannie warunkach społecznych i kulturowych. Katecheza w szkole tylko w pewnym zakresie realizuje funkcje duszpasterskie, nie stwarza odpowiednich możliwości do pełnego ukazania i przeżycia wartości religijnych. Dlatego konieczne jest szersze spojrzenie na działalność duszpasterską, łączące ją z różnymi propozycjami obecnymi w Kościołach lokalnych, parafiach, szkołach.

Znikomy procent młodzieży należy do grup ewangelizacyjnych. Większość młodzieży nie czuje wewnętrznej potrzeby takiej przynależności, uważa grupy kościelne za zbyt elitarne. Stąd też wielkie wyzwanie stoi przed Kościołem: dotrzeć, przekonać do siebie i zainteresować Chrystusem tych, którzy są najdalej.

Wiele dotychczasowych metod duszpasterskich pracy z młodzieżą straciło na aktualności. Nie są już atrakcyjne. Transformacja sprawiła, że Kościół musi poszukiwać dzisiaj nowych modeli duszpasterstwa młodzieży. Oprócz więc bogatej problematyki religijnej, moralnej i społecznej, która wypełnia treści i formy pracy z młodzieżą, głównie poprzez katechezę i liturgię, trzeba pilnie zwrócić uwagę na inne sposoby oddziaływania duszpasterskiego na młodzież¹⁸.

W tym oddziaływaniu duszpasterskim trzeba również zauważyć istniejącą w młodym człowieku religijność i pobożność ludową. W tej religijności można odkryć żywy sentyment i potrzebę wartości nadprzyrodzonych, przekonanie i pewność znalezienia odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne dotyczące istnienia, śmierci, bólu, przeznaczenia. Religijność ta współistnieje i współgra z rzeczywistością kulturową i socjologiczną: różni się w zależności od czasu, kontynentu, języka, tradycji. Jest wartością dynamiczną, zmieniającą się wraz ze społeczeństwem i z młodzieżą.

¹⁵ ChL, nr 46.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Por. M. Pollo, dz.cyt., s. 225–232.

¹⁸ Zob. M. Midali, *Teologia pratica. Attuali modelli e percorsi contestuali di evangelizzazione*, Roma 2000, s. 148.

Młody człowiek często żyje doświadczeniem wiary nie wypływającym z rozważań teologicznych, lecz będącym wynikiem szukania odpowiedzi na konkretne pytania związane z codziennym życiem. I tutaj właśnie możemy znaleźć wspólną płaszczyznę pobożności ludowej i młodzieżowych propozycji duszpasterskich.

DYREKTORIUM O POBOŻNOŚCI LUDOWEJ I LITURGII A DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY

Postawmy pytanie, czy i w jaki sposób pobożność ludowa i praktyki pobożne mogą znaleźć swoje miejsce w oddziaływaniu duszpasterskim na młodzież? Czy mogą w tym oddziaływaniu pomóc, czy raczej będą przeszkadzać?

Dyrektorium nie traktuje (i nie jest to jego zadaniem) w sposób szczególnie duszpasterstwa młodzieży. Wyraz „młodzież” nie występuje w nim ani razu. Wydawać by się mogło, że problematyka religijności i pobożności ludowej w niewielkim stopniu (lub w coraz mniejszym) dotyczy problematyki młodzieżowej. Nie jest to do końca prawda.

Zacznijmy od tego, że religijność i pobożność ludowa jest obecna w sposobie przeżywania własnej wiary u wielu młodych ludzi. Zależy to od narodowości, kraju, kultury, środowiska, wieku młodych ludzi. Oczywiście inaczej przeżywa swoją wiarę i związane z nią tradycje kilkunastoletni mieszkaniec wioski w Pirenejach, inaczej zaś jego rówieśnik mieszkający w centrum wielkiej metropolii. Nie będzie dla nikogo również odkryciem różnica w pobożności i przywiązaniu do nabożeństw liturgicznych czy nieliturgicznych pomiędzy młodzieżą wiejską, małomiasteczkową czy wielkomiejską. Badania empiryczne przeprowadzone w Polsce często nie wyodrębniają z bloku postaw religijnych młodzieży ich stosunku do pobożności ludowej, ograniczają się do ich uczestnictwa w celebracjach liturgicznych oraz do postaw moralnych¹⁹. Badania zaś, które zajmują się pobożnością ludową, ograniczają się do wąskiego środowiska społecznego²⁰. Nie daje to pełnego obrazu sytuacji. Możemy jednak pokusić się o pewną analizę niektórych odniesień z *Dyrektorium* i skonfrontować je z możliwymi propozycjami dla duszpasterstwa młodzieży.

a. Pobożność maryjna a duszpasterstwo młodzieży

Pobożność ludowa odnosząca się do Matki Jezusa, Maryi, jest ważnym elementem życia Kościoła. Maryjna pobożność ludowa jest bardzo żywa, obecna

¹⁹ Zob. K. Pawlina, *Polska młodzież przelomu wieków*, Warszawa 1998; W. Piwowski, *Religijność miejska w rejonie uprzemysłowionym. Studium socjologiczne*, Warszawa 1977.

²⁰ Zob. J. Gryciuk, *Religijność ludowa w środowisku wielkomiejskim (na przykładzie Warszawy)*, w: *Religijność ludowa. Ciągłość i zmiana*, pod red. W. Piwowskiego, Wrocław 1983.

mocno w liturgii i różnorodna. Celem tej pobożności jest lepsze zrozumienie i przeżywanie tajemnic Chrystusa. Pomaga zrozumieć ścisłą więź Syna z Matką, Kościoła z Chrystusem. Szukając z wielkim zaufaniem wstawiennictwa Maryi, szuka się jednocześnie (i przede wszystkim) opieki i zmiłowania Boga Ojca.

Dyrektorium ustala normatywne zasady pobożności maryjnej. Traktuje tę pobożność jako ważny punkt odniesienia w życiu Kościoła. Podkreślając wyższość liturgii, traktuje pobożność maryjną jako jej dopełnienie. Liturgia jest „natchnieniem”, stałym punktem odniesienia pobożności maryjnej. Niebezpieczeństwem może być przeakcentowanie świąt maryjnych od ważniejszych i centralnych świąt Pańskich.

Maryjna pobożność ludowa wymaga ciągłej ewangelizacji. *Dyrektorium* proponuje podstawy odnowy nabożeństw i praktyk pobożności.

Odniesienie się młodego człowieka do Maryi nie jest łatwe. Matka Jezusa nie jest piękną i łatwą odpowiedzią na problemy go nękające. Jest natomiast propozycją odpowiedzi, często trudnej i wymagającej poświęcenia, jest skarbem, często jeszcze ukrytym w ziemi. Współczesna młodzież wydaje się, że nie ma do końca czasu dla Maryi. Brakuje również znaczących badań i publikacji traktujących miejsce Maryi w szerszym aspekcie wiary i otwarciu na Boga.

Wiele zależy od sposobu przedstawiania młodzieży postaci Maryi. Przedstawianie matki Chrystusa jako „pełnej łaski”, jako mającej wyjątkowe przywileje dane od Boga (Matka Boża), chociaż słuszne i zawsze aktualne, wydają się mniej skuteczne od modelu historycznego. Maryja jako ta, która towarzyszy Jezusowi w jego konkretnej realizacji historii zbawienia ludzkości, zdaje się bliższa problematyce młodzieżowej. Ten „maryjny akcent historyczny” przedstawiany jest zawsze w perspektywie historyczności Jezusa, Jego życia i misji. Różaniec wydaje się tu praktyką bardzo pomocną i odpowiednią. To, że Maryja ma swoją historię życia, swoje momenty trudne i bolesne, stawia ją bardzo blisko młodego człowieka. Maryja jest wzorem odpowiedzi danej Bogu za pomocą wiary²¹.

b. Rok liturgiczny a duszpasterstwo młodzieży

Dyrektorium definiuje rok liturgiczny jako całoroczną i cykliczną celebrację pełnego misterium zbawienia, począwszy od wcielenia i narodzenia aż do wniebowstąpienia, do dnia Pięćdziesiątnicy oraz do oczekiwania błogostawionej nadziei i przyjścia Pana²². Wskazuje również na uprzywilejowany czas misterium paschalnego w celebracjach roku liturgicznego oraz na wyższość takowych celebracji nad wszelkimi formami praktyk pobożności²³. Zwraca uwagę na uprzywile-

²¹ Por. RM, nr 13.

²² DPLiL, nr 94. Zob. także KL, nr 102.

²³ DPLiL, nr 94.

jowane miejsce niedzieli jako podstawowego dnia świątecznego²⁴. Dokument zajmuje się następnie omówieniem różnych form pobożności ludowej w układzie roku liturgicznego, przybliża tym samym założenia Kościoła dotyczące form pobożności ludowej wypracowanej przez wieki, które to formy pielęgnowane przyczyniają się do pogłębienia wiary i do ożywienia religijnego.

Nabożeństwa roku liturgicznego związane są często z określonym regionem i są wyrazem kultury i tradycji danego narodu. Kultury i tradycji, które to często ulegają powolnemu zatarciu w związku z powiększającą się globalizacją. Pobożność ludowa, związana z poszczególnymi okresami roku liturgicznego (Adwent, czas Bożego Narodzenia, Wielki Post, Pascha, czas zwykły), jeżeli dobrze ukierunkowana i zgodna z liturgią, może być w pewnym sensie wartością pozwalającą młodemu człowiekowi lepiej i pewniej poczuć się we wspólnocie społecznej, z której pochodzi.

Poznanie, pogłębianie, życie rytmem roku liturgicznego może stać się postępującym, cyklicznym doświadczeniem wiary²⁵. Przeróżne nabożeństwa roku liturgicznego mogą być przedstawiane i proponowane młodzieży jako stopniowa realizacja nie tylko misterium Chrystusa, ale również jako własne wzrastanie i dojrzewanie w wierze. Rok liturgiczny jest jak życie: ma swój początek, swoje momenty bardziej i mniej intensywne, dni radosnego święta i poważnej medytacji. Jest też w nim obecne cierpienie Wielkiego Piątku i radosne święto Niedzieli Zmartwychwstania.

Bogactwo i różnorodność obrzędów roku liturgicznego może być piękną szkołą modlitwy. Monotonia jest wrogiem wiary, jest tej wiary uśpieniem. Dobre wykorzystanie skarbcza ćwiczeń pobożnych związanych z rokiem liturgicznym może zaciekawić, zachęcić młodego człowieka do korzystania z tego skarbcza. Wszystko zależy od chęci czynienia tego oraz od formy, w jakiej ten skarb przedstawiamy i proponujemy.

c. Kult świętych

Świętość Kościoła w zaleceniu *Dyrektorium* wyposażona jest w konkretne środki uświęcenia. Kościół realizuje swoje powołanie do świętości w powszechnym powołaniu do niej wszystkich swoich członków, całego Ludu Bożego (por. Dz 9, 13). Chrystus, będąc jedynym pośrednikiem między nami a Ojcem, otoczony jest rzeszą ludzi mu oddanych, ludzi świętych, którzy w żaden sposób nie powinni zaciemniać wyjątkowości i boskości Jezusa²⁶.

²⁴ DPPiL, nr 95.

²⁵ Zob. *Dizionario di pastorale giovanile*, M. Midali, R. Tonelli (red.), Torino 1992, s. 88.

²⁶ DPLiL, nr 210.

Mówiąc młodym ludziom o świętości i przedstawiając im postacie świętych, należy zwracać uwagę na powszechne powołanie do świętości²⁷. Jest to aspekt dla nich bardzo ważny, gdyż pozwala lepiej zrozumieć również sens nawracania się. Dlatego ważne są dla młodego człowieka przykłady świętych, którzy dokonali w swoim życiu wyboru związanego z całkowitą zmianą swojego postępowania (św. Paweł Apostoł, św. Franciszek).

Bardziej niż na wychwalanie i podkreślanie wyjątkowości ludzi świętych należy zwracać uwagę na ich konkretną osobowość związaną z określonymi zadaniami otrzymanymi od Boga. Zadaniami, które są realizacją powołania do naśladowania Chrystusa, również w życiu codziennym.

Święci są naszymi towarzyszami w ziemskim pielgrzymowaniu. Przybliżają nam Boga, ponieważ w świetle ich świętości i ich człowieczeństwa wyraźniej widać znaki pełnego i doskonałego człowieczeństwa Syna Bożego. W życiu świętych twarz i słowa Chrystusa stają się wyraźniejsze, bardziej dostępne i atrakcyjne. Dzięki nim wszyscy czujemy się trochę bardziej zanurzeni w miłości samego Boga, traktujemy Go trochę bardziej jako naszego Ojca. Młodzież potrzebuje świętych orędowników, aby czuć się synami Ojca. Wśród świętych szczególnie mocno jaśnieją ci, z którymi młodzi ludzie łatwiej się identyfikują. Święci, którzy w młodym wieku potrafili swoim życiem zaświadczyć o dojrzałości wiary: św. Stanisław Kostka, św. Dominik Savio. Zadaniem duszpasterstwa młodzieży jest takie ukierunkowanie kultu świętych, aby młody człowiek, poznając ich i celebując, potrafił odnaleźć w ich życiu odpowiedź na swoje problemy życiowe. Będzie to zaś czynił skutecznie, jeżeli osoba świętego i sposób jego przedstawiania będzie bliska sposobowi rozumienia świata młodego człowieka. Utożsamianie się z danym świętym i traktowanie go jako swojego „prywatnego” orędownika stanowi cel duszpasterstwa młodzieży. Tak więc konkretne naśladowanie konkretnej osoby, a nie pełne podziwu wpatrywanie się aureolę i w oczy wzniesione ku niebu...

d. Pielgrzymki i sanktuaria

Dyrektorium, opisując różne przejawy pobożności ludowej, szczególną uwagę zwraca na pielgrzymki, jako na formę najbardziej charakterystyczną i rozpowszechnioną²⁸. Pielgrzymka stanowi powszechną formę religijności, ściśle związaną z sanktuarium. Jest również mocno osadzona w teologii biblijnej. Biblijne korzenie państwa możemy znaleźć w dziejach narodu wybranego, począwszy od Abrahama (Rdz 23, 4; 12, 1; 15, 7), Izaaka i Jakuba.

²⁷ DPLiL, nr 211; zob. również LG, nr 39.

²⁸ Zob. DPLiL, nr 261. Zob. także Congregatio pro Culto Divino (4 kwietnia 1987), *Orientamenti e proposte per la celebrazione dell'anno mariano*, „Notiziae” 23, 1987, nr 251, z. 6, s. 73–94; Pontificio Consiglio della Pastorale per i Migranti e gli Itineranti, *Il pellegrinaggio del Grande Giubileo del 2000*, Milano 1998.

Miastem – celem świętej pielgrzymki staje się Jerozolima, gdzie znajduje się sanktuarium z Arką Przymierza (PS 84, 6). *Dyrektorium* zwraca uwagę, że Jezus, przechodząc z tego świata do Ojca, wypełnił samym sobą tajemnicę świątyni (por. J 2, 22–23) i dlatego dla jego wyznawców nie istnieje już obowiązek pielgrzymowania. Całe życie chrześcijanina staje się pielgrzymką do sanktuarium niebieskiego, Kościół zaś stał się „pielgrzymem na ziemi”²⁹.

Historia Kościoła uświadamia nam istnienie (do dnia dzisiejszego) różnorodnych form pątniczych, zmieniających się na przestrzeni wieków³⁰. *Dyrektorium* kładzie nacisk na symboliczny sens pielgrzymki, na jej duchowość i na różnorakie wymiary³¹, opisuje również jej dynamikę³².

Pielgrzymka może stać się ważną okazją do pogłębienia wiary uczestników. Należy nieustannie ukazywać korzenie biblijne i sens religijny wszystkich zewnętrznych zachowań, gestów i znaków symbolicznych. Służy to przede wszystkim oczyszczeniu pielgrzymki z różnorodnych odniesień magicznych i zabobonnych.

Ta forma pobożności ludowej wydaje się bardzo odpowiednia również jako propozycja dla młodzieży. Masowy udział młodzieży w pielgrzymkach do sanktuariów maryjnych świadczy o aktualności i atrakcyjności tego sposobu wyrażania własnej wiary. Duszpasterstwo młodzieżowe, oprócz duszpasterstwa ogólnego, znajduje podczas pielgrzymek wspianą okazję do ewangelizacji. Co więcej, charakter pielgrzymki pozwala na bardzo szerokie oddziaływanie duszpasterskie poprzez inne formy pobożności ludowej, takie jak Anioł Pański, Godzinki, różaniec, litanie, koronki. Wreszcie pielgrzymka, oprócz bycia miejscem ewangelizacji, może sama ewangelizować. Czyni to poprzez świadectwo dawane w miejscowościach, przez które przechodzi, poprzez wspólną modlitwę z wiernymi w kościołach parafialnych, czy wreszcie poprzez samą swoją strukturę i formę pielgrzymowania, jak np. Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA – WRÓĆMY NA POCZĄTEK...

Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii nie daje gotowych rozwiązań. Dla duszpasterzy młodzieży może stanowić dobrze określony punkt wyjścia, może być materiałem do dalszej pracy nad modelami i formami ewangelizacji. Pobożność ludowa, odpowiednio traktowana, pielęgnowana i rozwijana, może stać się pewną propozycją odpowiedzi, jedną z wielu możliwych, na problemy i zagrożenia, które młody człowiek spotyka we współczesnym świecie.

²⁹ DPLiL, nr 281.

³⁰ Zob. DPLiL, nr 281–285.

³¹ Eschatologiczny, pokutny, świąteczny, kultyczny, apostołski, zob. DPLiL, nr 286.

³² Wyróżnia się podstawowe fazy: wyjście, marsz, odcinek drogi do sanktuarium, powitanie pielgrzymów przed sanktuarium, pobyt w sanktuarium, powrót, zob. DPLiL, nr 287.

1. Kultura chrześcijańska

Pobożność ludowa jest mocno zakorzeniona w kulturze i w tradycjach z nią związanych. Zwyczaje religijne, ćwiczenia pobożne, nabożeństwa, ludowe formy pobożności mogą walnie przyczynić się ugruntowania w młodym człowieku świadomości bycia obywatelem świata, świata chrześcijańskiego. Formy te jednak muszą uwzględniać odbiorcę, jego świat wewnętrzny, jego problemy związane z dorastaniem i z młodością. Stąd też duszpasterstwo młodzieży, proponując wybrane formy pobożności ludowej, może przyczynić się do wzrostu świadomości przynależności do Chrystusa, może utwalić w sercach młodych ludzi chęć poznawania i rozwijania szeroko pojętej kultury chrześcijańskiej.

2. Być, zamiast mieć

Chęć posiadania rzeczy materialnych musi ulec weryfikacji przy ubóstwie groty narodzenia. Pragnienie otaczanie się dobrami tego świata nie może pozostać niewzruszone podczas wczytywania się w żywoty ludzi, którzy wszystko poświęcili dla Chrystusa. Radość z posiadania wciąż bardziej markowych ubrań czy coraz lepszego samochodu nie może zostać niewzruszona podczas uczestniczenia w obrzędach związanych ze wspominaniem ludzi zmarłych. Praktyki pobożne związane z religijnością ludową mogą młodemu człowiekowi dać okazję do refleksji, do zweryfikowania swojego miejsca w świecie...

3. Czas jako historia zbawienia

Rozważanie i przeżywanie tajemnic roku liturgicznego jest poznawaniem historii zbawienia. Cykliczność rozpamiętywania misterium zbawienia uczy młodego człowieka perspektywy czasowej: **przeszłość**, historyczność wcielenia i życia ziemskiego Jezusa Chrystusa, jego cudowne uobecnianie się w **teraźniejszości** Eucharystii, jest jednocześnie zaproszeniem do **przyszłego** przyjścia Syna Bożego na końcu czasów.

Lecz poznawaniem tej historii jest również rozpamiętywanie tajemnic różańcowych, czy też kroczenie z Chrystusem drogą na Golgotę. Doświadczaniem wzrastania do dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej mogą być obrzędy i zwyczaje towarzyszące sakramentowi małżeństwa. Wreszcie doświadczaniem przemijania jest modlenie się i pamięć o tych, którzy nas poprzedzili w drodze do wieczności...

4. Wspólnota

Uczestnicząc w praktykach pobożności, podobnie jak w każdej celebracji liturgicznej, modlący się jest zjednoczony z innymi ludźmi: czy to uczestnicząc we

wspólnotowym nabożeństwie w kościele, w czasie pielgrzymki, w sanktuarium, czy to odprawiając indywidualnie jedną z wielu praktyk pobożnych. W każdym z tych form uczestniczy zawsze wspólnota Kościoła. Propagując wśród młodzieży różne formy wyrażania pobożności ludowej, wyciąga się ją z osamotnienia, z zamknięcia się we własnym świecie,

5. Być dla innych

Pobożność ludowa zbliżać ma do Chrystusa, ma ukazywać w prostej i przystępnej formie jego oddanie się nam całkowicie. Również Maryja, sylwetki świętych, mogą być dla młodego człowieka przykładami bycia dla innych. Egoistyczne zapatrzenie w siebie i odrzucanie obecności innych jako współuczestników mojego ziemskiego pielgrzymowania nie mogą współistnieć ze wspólnym przeżywaniem drogi pielgrzymkowej, czy też z chóralnym odmawianiem Koronki do Miłosierdzia Bożego. Pobożność ludowa może być szkołą bycia dla innych...

6. Język, który zbliża

Język pobożności ludowej jest językiem prostym, zrozumiałym dla wszystkich. Posługuje się często obrazami symbolicznymi, znakami, które poprzez formę zewnętrzną zbliżają do tajemnicy. Język nabożeństw, pieśni, litanii, obrzędów ludowych daje młodemu człowiekowi świadomość prostoty, świadczy o możliwości komunikowania się z innymi poprzez uczestnictwo w kulcie. Pobożność ludowa może i powinna zbliżać do sakramentalnego celebrowania tajemnicy odkupienia, ale też może zacierać różnice między pokoleniami, może pomóc młodzieży odnaleźć się w Kościele.

Powyższe wskazania, a raczej propozycje, są tylko pewnym zasygnalizowaniem możliwości związanych z wypracowaniem konkretnych programów duszpasterstwa młodzieży, uwzględniających problematykę religijności i pobożności ludowej. Ich wypracowanie leży w kompetencji Kościołów lokalnych, zgromadzeń zakonnych, poszczególnych parafii czy stowarzyszeń apostołskich. Jest to ich obowiązkiem, aby młodzież, częśćka Ludu Bożego, jakże ważna i delikatna, mogła lepiej zrozumieć przesłanie Chrystusa i Kościoła.

Jest jeszcze dużo do zrobienia, więc szczęść Boże w pracy!

Notatka o Autorze: ks. dr WALDEMAR PIEROŻEK SDB – absolwent Teologicznego Instytutu Salezjańskiego w Cremona (Izrael), Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, Papieskiego Uniwersytetu Świętego Tomasza w Rzymie oraz Salezjańskiego Uniwersytetu Papieskiego w Rzymie.

Słowa kluczowe: młodzież, duszpasterstwo, pobożność, religijność.

